

از باغ گلستان تا کاخ گلستان

کیانوش معتقدی
نامی نامور یکتا

مطالعات هنر و معماری قاجار (۲)

سرشناسه: معتقدی، کیانوش، ۱۳۶۱ - عنوان و نام پدیدآور: از باغ گلستان تا کاخ گلستان به روایت اسناد و تصاویر عصر قاجار • نویسندگان کیانوش معتقدی، نامی نامور یکتا؛ ویراستار علیرضا بهارلو؛ عکاس نامی نامور یکتا. • مشخصات نشر: تهران: دانیار، ۱۳۹۹. • مشخصات ظاهری: [۲۶۹] ص: مصور؛ ۵/۱۴ × ۵/۲۱ س.م. • شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۶۸۶۴-۷-۸ - آثار تاریخی • موضوع: Tehran (Iran)--Antiquities • موضوع: ارگ سلطنتی تهران • موضوع: کاخ گلستان (تهران) • موضوع: Golestan Palace (Tehran) • موضوع: تهران -- آثار تاریخی -- مصور • موضوع: موضوع: ایران -- تاریخ -- قاجاریان، ۱۱۹۳ - ۱۳۴۴ ق. • موضوع: Iran--History--Qajars, 1779-1925 • شناسه افزوده: نامور یکتا، نامی، ۱۳۶۸ - شناسه افزوده: بهارلو، علیرضا، ۱۳۶۳ - ویراستار • شناسه افزوده: رده بندی کنگره: DSR ۲۰۷۹ • رده بندی دیویی: ۹۵۵/۱۲۲ • وضعیت رکورد: فیبا

مطالعات هنر و معماری قاجار - ۲

دبیر مجموعه: علیرضا بهارلو و کیانوش معتقدی

از باغ گلستان تا کاخ گلستان

نویسنده: کیانوش معتقدی - نامی نامور یکتا

ویراستار: دکتر علیرضا بهارلو

عکاس: نامی نامور یکتا

چاپ و صحافی: ماندگار

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۶۸۶۴-۷-۸

قیمت: ۱۵۰ هزار تومان

حق چاپ برای نشر دانیار محفوظ است.

دانیار
نشر دانیار

این کتاب با حمایت سرکار خانم فرانک خوشبین منتشر شده است.

از باغ گلستان تا کاخ گلستان

به روایت اسناد و تصاویر عصر قاجار

فهرست

۹	مقدمه
۱۴	نقشه‌ی کاخ گلستان
۱۷	شکل‌گیری سلسله‌ی قاجار
۲۰	پایتختی تهران
۲۹	میدان ارگ
۳۴	سردر نقاره‌خانه
۳۶	سردر باب همایون
۴۰	سردر و خیابان الماسیه
۴۴	سردر جنوبی دیوانخانه
۴۶	برج آقامحمدخانی
۵۰	فتحعلی‌شاه قاجار
۵۴	تحولات ارگ در دوره‌ی فتحعلی‌شاه
۵۸	عباس‌میرزا
۶۶	دیوانخانه و ایوان تخت مرمر
۷۶	طاق گوشواره‌ی شرقی (نقاشخانه)
۷۸	طاق گوشواره‌ی غربی
۸۰	صندوق‌خانه
۸۱	عمارت سروستان و عشرت‌آیین
۸۶	عمارت خورشید
۸۸	عمارت بهشت‌آیین
۹۰	عمارت بلور
۹۱	عمارت کلاه‌فرنگی
۹۴	محمدشاه قاجار
۹۸	تحولات ارگ در دوره‌ی محمدشاه
۱۰۲	ناصرالدین‌شاه قاجار
۱۰۶	ورود مدرنیته به ارگ
۱۱۴	تحولات ارگ در دوره‌ی ناصرالدین‌شاه
۱۱۸	خلوت کریمخانی
۱۲۸	تالار عاج
۱۳۲	عمارت خروجی

۱۳۸ تالار گلستان
۱۴۴ عمارت بادگیر
۱۵۲ شمس‌العماره
۱۶۱ باب عالی
۱۶۴ تالار و عمارت الماس
۱۶۶ عکاسخانه‌ی مبارکه
۱۷۰ تکیه دولت
۱۷۶ نارنجستان (نارنج‌خانه)
۱۸۱ عمارت موزه
۱۸۴ تالار آینه
۱۸۷ نقاشی تالار آینه
۱۹۰ اطاق موزه (تالار سلام)
۱۹۸ اندرونی (عمارت فرح‌آباد)
۲۰۴ عمارت خوابگاه
۲۰۹ تالار و عمارت برلیان
۲۱۶ عمارت ابيض
۲۲۲ عمارت گالری
۲۲۶ سفرهای فرنگ ناصرالدین‌شاه
۲۳۴ ترور ناصرالدین‌شاه
۲۳۸ مظفرالدین‌شاه قاجار
۲۴۴ تحولات ارگ در دوره‌ی مظفرالدین‌شاه
۲۴۶ محمدعلی‌شاه قاجار
۲۵۰ احمدشاه قاجار
۲۵۲ نقشه‌ی کاخ گلستان
۲۵۴ حاصل کلام
۲۵۹ تاج‌های سلطنتی
۲۶۰ تخت طاووس
۲۶۲ تخت نادری
۲۶۴ گره‌ی مبارکه‌ی جواهرنشان
۲۶۶ منابع

تقدیم به یحیی ذکاء
در یادبود تلاش‌های خستگی‌ناپذیرش
برای پاسداشت فرهنگ و هنر ایران

مقدمه و پیشینه مطالعاتی

مجموعه‌ی ارگ سلطنتی تهران یا باغ- قصر گلستان، مقر حکومت سلسله‌ی قاجار و یکی از محله‌های پنج‌گانه‌ی تهران عتیق در دو سده‌ی اخیر به‌شمار می‌آید. اهمیت این مجموعه نه تنها به دلیل استقرار قصرها و بناهای سلطنتی در آن، بلکه به واسطه‌ی مجموعه‌های کم‌نظیر آثار هنری متعلق به روزگار سلطنت سلسله‌ی قاجار در آنجاست.

از میان منابع موجود درباره‌ی تحولات ارگ سلطنتی تهران، بدون شک کتاب ارزشمند مرحوم یحیی ذکا، *تاریخچه‌ی ساختمان‌های ارگ سلطنتی تهران* (۱۳۴۹) نخستین و مهم‌ترین مرجع تخصصی در این خصوص به‌شمار می‌آید. البته علاوه بر این کتاب، دیگر پژوهش‌های منتشرشده توسط عبدالعزیز جواهرکلام (۱۳۲۵)، عبدالحسین حجت‌بلاغی (۱۳۵۰)، محمدتقی مصطفوی (۱۳۵۵)، حسین کریمان (۱۳۵۵) و ناصر نجمی (۱۳۶۱) نیز دارای اطلاعات مفیدی درباره‌ی تحولات بناهای کاخ گلستان است. در ادامه، منابع تازه‌ای همچون مجموعه‌عکس‌های تاریخی گنجینه‌ی آلبوم‌خانه توسط محمدحسن سمسار و فاطمه سرانیان در چند مجلد منتشر شده که برای مطالعه‌ی تحولات ساختمان‌های ارگ و دیگر بناهای تهران حائز اهمیت است.

در کنار منابع تاریخی فارسی (شامل دیوان اشعار و انواع تواریخ) که توسط درباریان، شعرا و تاریخ‌نگاران عهد قاجار به ثبت رسیده، مجموعه‌ای غنی از سفرنامه‌ها و خاطرات مسافران، سیاحان و دیپلمات‌های غربی درباره‌ی وضعیت ارگ سلطنتی و کاخ‌های موجود در آن به یادگار مانده که علاوه بر اطلاعات مفید، دارای تصاویر معتبری (طراحی، نقاشی و عکس) از این مجموعه‌ی تاریخی هستند.

یکی دیگر از منابع کارآمد در زمینه‌ی مطالعه‌ی تحولات بناهای ارگ، آلبوم‌های عکس عکاسان خارجی است که در ادوار مختلف به ایران سفر کرده‌اند و تصاویر کمیابی از ارگ تهران ثبت نموده‌اند؛ برای مثال آلبوم عکس‌های لوئیجی پشه، لوئیجی مونتابونه، دیمیتری ارماکوف، آنتوان سوریوگین.

علاوه بر این، در روزگار معاصر نیز توجه پژوهشگران به این مجموعه باعث شده تا منابع مهمی در قالب کتاب‌ها و مقالات تخصصی منتشر شود که از آن میان می‌توان به پژوهش‌های صدیقه گلشن (۱۳۷۴)، محسن معتمدی (۱۳۸۱)، همایش ملی- پژوهشی کاخ گلستان (۱۳۹۱)، یازده شماره از مجله‌ی *کاغذ/خبر* کاخ گلستان (۱۳۹۲-۱۳۹۵)، وحید قبادیان (۱۳۹۳)، ناصر تکمیل‌همایون

(۱۳۹۶)، بهنام ابوترابی‌ان (۱۳۹۶)، محمدحسن سمسار (۱۳۹۸)، حمیدرضا حسینی (۱۳۹۹) و بیش از همه کتاب عباس خاکسار (۱۳۹۸) به عنوان منابع معتبر و قابل استناد درباره‌ی مجموعه‌ی جهانی کاخ گلستان اشاره کرد.

یکی دیگر از منابع دست‌اول در خصوص تحولات بناهای ارگ سلطنتی، گزارش‌های منتشرشده در مطبوعات و روزنامه‌ی‌های دولتی عهد قاجار است که خوشبختانه در سال‌های اخیر بسیاری از آنها در دسترس پژوهشگران قرار گرفته، اما در این میان، پژوهش ارزشمند *تهران‌نگاری*، اثر رضا شیرازیان (۱۳۹۷) و همچنین کتاب *گاه‌نگار قصر گلستان* (۱۳۹۸) مستقیماً اطلاعات کارآمد و دقیقی را درباره‌ی تحولات کاخ گلستان در اختیارمان قرار می‌دهند.

در کنار منابع یادشده، بخش اعظمی از اطلاعات تکمیلی درباره‌ی تحولات ارگ سلطنتی را می‌توان در کتاب‌های *روزنامه‌ی خاطرات ناصرالدین‌شاه* و رجال حکومتی عصر قاجار مورد مطالعه قرار داد. ما نیز در پژوهش پیش رو بخش مهمی از استنادات خود را به این گروه از منابع و به‌خصوص کتاب‌های *روزنامه‌ی خاطرات ناصرالدین‌شاه*، *مرقع ناصری* و *خاطرات اعتمادالسلطنه*، *عین‌السلطنه*، *عبدالله مستوفی* و دیگران استوار کرده‌ایم.

در بیشتر اسناد و کتاب‌های متعلق به عصر قاجار، از مجموعه‌ی ارگ سلطنتی تهران با عنوان «باغ گلستان» یا «باغ سلطانی» یاد شده، آن‌چنان که حتی پس از دوره‌ی قاجار و در عصر پهلوی نیز به همین عنوان از مجموعه‌ی گلستان در نامه‌های رسمی و کتب یاد شده است. این عنوان بدون شک به دلیل وجود درختان انبوه و فضای باغ در فضای داخلی این مجموعه به آن اطلاق می‌شده است. البته در میان فضای دیوانخانه و باغ، دیوار بلندی وجود داشت که فضاهای اداری و دیوانخانه را از اندرون (محل زندگی شخصی پادشاه و حرمسرا) جدا می‌کرد و پشت این دیوار چندین بنای مهم وجود داشت که طبق سلیقه و درخواست شاه ساخته شده بود. این مجموعه بناها در ادوار مختلف بازسازی، تخریب و یا نوسازی می‌شدند ولی امروز بسیاری از آنها از میان رفته‌اند.

به‌طور کلی بناهای ارگ سلطنتی در دو مقطع زمانی ساخته شدند: دوره‌ی سلطنت فتحعلی‌شاه قاجار و دوره‌ی سلطنت طولانی ناصرالدین‌شاه که بسیاری از بناهای قدیمی بازسازی و چندین بنای تازه در فضای ارگ با معماری و ساختاری نوین ساخته شدند. فضای باغ نیز در چند مرحله دستخوش تغییرات شد و حوض‌ها و استخرهای کوچک و بزرگی در آن ساخته شد.

بعد از آغاز طرح توسعه‌ی پایتخت در سال ۱۲۸۴ق. حصار و دروازه‌های قدیمی تهران (از دوره‌ی صفوی) تخریب و خندق دور آن پر شد و حصاری جدید با دوازده دروازه پیرامون دارالخلافه‌ی ناصری بنا گشت. در این ساختار جدید شهرسازی، خیابان‌ها و مسیرهای تازه و تعداد زیادی قصر، خانه‌ی اشرافی

و پارک تحت حمایت دربار و رجال حکومتی ساخته شدند. در داخل ارگ سلطنتی نیز تغییراتی چند به‌وقوع پیوست و میدان ارگ (در جنوب مجموعه‌ی کاخ گلستان) هویتی تازه یافت و میدان توپخانه‌ی جدیدی در شمال ارگ ساخته شد که به‌وسیله‌ی دروازه‌هایی با خیابان‌های تازه‌ساز در شمال، شرق و غرب خود ارتباط پیدا می‌کرد. ناصرالدین‌شاه که علاقه‌ی ویژه‌ای به نوسازی و ساخت بناهایی با شکل و شمایل فرنگی داشت از آغاز دهه‌ی ۱۲۹۰ ق. حامی ساخت چند بنای مهم از جمله عمارت بادگیر (۱۲۷۶ ق.)، عمارت خروجی (۱۲۷۸ ق.)، تکیه دولت (۱۲۸۷ ق.) و شمس‌العماره (۱۲۸۳ ق.) در داخل ارگ شد. وی علاوه بر احداث بنای تکیه دولت در ۱۲۹۰ ق. در طول دو دهه‌ی، بعد بناهایی همچون عمارت خوابگاه، نارنجستان، عمارت موزه (تالار سلام)، عمارت ابیض و عمارت گالری را احداث کرد.

متأسفانه بخش‌های مهمی از اندرونی کاخ گلستان در دوره‌ی پهلوی به‌طور کامل تخریب و به جای آنها وزارتخانه‌های جدیدی ساخته شدند. به همین خاطر، در چیدمان مطالب و انتخاب موضوعات در این کتاب تصمیم گرفتیم تا کلیه‌ی بناهای ارگ سلطنتی در دوره‌ی قاجار را بررسی و بر اساس سیر تاریخی (به ترتیب زمان ساخت هر بنا) تحولات ارگ را مورد مطالعه قرار دهیم. همچنین در این کتاب سعی شده تا علاوه بر ارجاع به معتبرترین کتب و مقالات پیشین، که بر اساس روش مطالعات کتابخانه‌ای و توصیفی گردآوری شده است، پایه‌ی بیشتر استدلال‌ها و نظریات تازه را بر مقایسه و مطالعه‌ی مستندات تصویری، شامل انواع آثار نقاشی، طراحی (گراور) و عکس‌های دوره‌ی قاجار بگذاریم.

با این همه، هنوز اطلاعات ما درباره‌ی ساخت‌وسازها و تغییرات ابنیه‌ی داخلی ارگ سلطنتی تهران کامل نیست و همچنان با یافتن منابع و اسناد تازه، نظرات و استدلال‌هایمان قابل تصحیح و به‌روزشدن خواهد بود. به‌همین دلیل اثر حاضر در حکم کتابی راهنما و دیباچه‌ای بر شناخت زندگی پادشاهان سلسله‌ی قاجار و تحولات ابنیه‌ی ساخته‌شده توسط آنان در ارگ سلطنتی تهران (دوره‌ی قاجار) است.

در پایان از کلیه‌ی عزیزانی که در شکل‌گیری این کتاب به ما یاری رسانده‌اند تشکر می‌کنیم و به‌ویژه قدردان همکاری بهنام ابوترابیان، دکتر علیرضا بهارلو، دکتر مسعود نصرتی، محمدرضا طهماسب‌پور، نسرین خلیلی، لادن قربانی، پریسا اندامی و الناز نجار نجفی هستیم. بدون شک این پژوهش بدون راهنمایی‌های سخاوتمندانه‌ی پژوهشگر ارجمند، جناب آقای مجید عبدامین سامان نمی‌یافت و از این بابت سپاسگزار ایشان هستیم. همچنین از همراهی سرکار خانم فرانک خوشبین که با حمایت خود، امکان انتشار این اثر را فراهم کردند صمیمانه تشکر می‌کنیم.

کیانوش معتقدی

نامی ناموریکتا

تهران - نوروز ۱۴۰۰

ردیف	نام پادشاه	تاریخ سلطنت	مدت سلطنت س - سال - قمر	وقایع مهم
۱	آقامحمدخان	۱۱۹۳-۱۲۱۱ م.ق. ۱۱۵۸-۱۱۷۵ م.ش.	۱۸ سال ۵۶ سال - نجف	انقراض سلطنت خاندان قاجار به ۱۱۹۳ م.ق. پایتختی تهران ۱۴۰۰ م.ق.
۳	فتحعلی شاه	۱۲۱۲ - ۱۲۵۰ م.ق. ۱۱۷۶-۱۲۱۳ م.ش.	۳۸ سال ۶۴ سال - قم	عهد نامه گلستان ۱۲۲۹ م.ق. عهدنامه ترکمنچای ۱۲۳۴ م.ق.
۴	عباس میرزا	۱۲۰۳-۱۲۳۹ م.ق. تولدا - فوت.	۳۶ سال - مشهد	اولین اعزام دانشجو به اروپا ۱۲۳۶ م.ق.
۴	محمدشاه	۱۲۵۰-۱۲۶۴ م.ق. ۱۲۱۲-۱۲۲۶ م.ش.	۱۴ سال ۳۲ سال - قم	چاپ اولین روزنامه در ایران ۱۲۵۴ م.ق.
۵	ناصرالدین شاه	۱۲۶۴-۱۳۱۳ م.ق. ۱۲۲۶-۱۲۷۴ م.ش.	۴۹ سال ۶۷ سال - شاه عبدالعظیم	نخستین سیم تفکراتی ۱۲۶۷ م.ق. عهدنامه هرات ۱۲۷۳ م.ق. گسترش شهر تهران ۹۴-۱۲۸۲ م.ق. سه سفر شاه به اروپا ۱۲۹۰-۱۳۱۵-۱۳۰۶ م.ق. کارخانه کاز ۱۳۱۸ م.ق. راه آهن ۱۳۰۵ م.ق. قیام تاسکو ۱۳۰۹ م.ق.
۶	مظفرالدین شاه	۱۳۱۳-۱۳۲۳ م.ق. ۱۲۷۴-۱۲۸۵ م.ش.	۱۰ سال ۵۵ سال - کرپلا	امضای فرمان مشروطیت ۱۲۸۳ م.ش. ۱۳۳۳ م.ق.
۷	محمدعلی شاه	۱۳۲۳-۱۳۲۷ م.ق. ۱۲۸۵-۱۲۸۸ م.ش.	۳ سال ۵۲ سال - کرپلا	به توبت بستن مجلسی ۱۳۲۶ م.ق.
۸	احمد شاه	۱۳۲۷-۱۳۳۴ م.ق. ۱۲۸۸-۱۳۰۴ م.ش.	۱۸ سال ۳۳ سال - کرپلا	پایان سلطنت خاندان قاجار به ۱۳۳۴ م.ق.

فهرست شاهان سلسله‌ی قاجار و وقایع مهم تاریخی در
عصر قاجاریه (منبع: قبادیان، ۱۸۰، ۱۳۶۷).

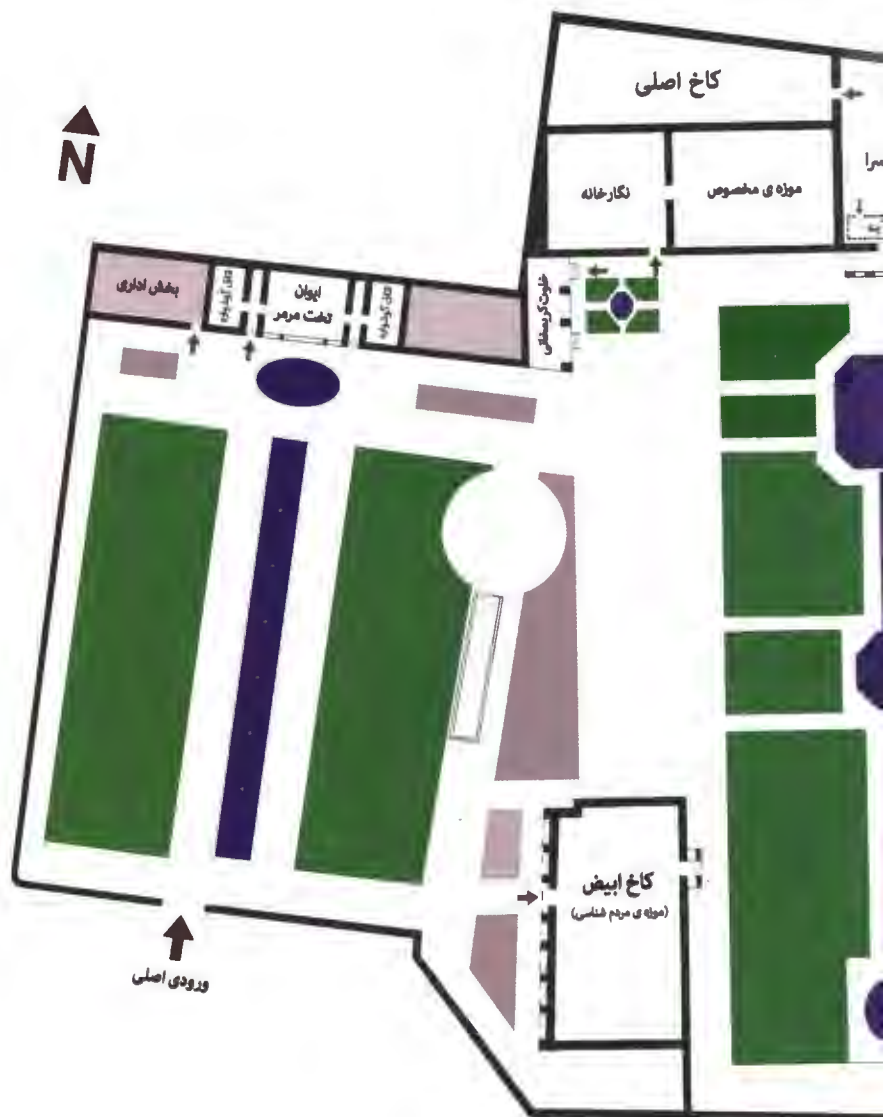
ماه‌های قمری سال‌های دوازده‌گانه مغولی

محرم	سیچقان‌نیل
صفر	اودنیل
ربیع‌الاول	پارس‌نیل
ربیع‌الثانی	توشقان‌نیل
جمادی‌الاول	لوی‌نیل
جمادی‌الثانی	نیلان‌نیل
رجب	یونت‌نیل
شعبان	قوی‌نیل
رمضان	پیچی‌نیل
شوال	تخاقوی‌نیل
ذی‌القعدة	ایت‌نیل
ذی‌الحجه	تنگوز‌نیل

مجموعه‌ی جهانی کاخ گلستان تهران در
 تاریخ ۲ تیرماه ش. ۱۳۹۲/۲۳ ژوئن ۲۰۱۳ م.
 در فهرست کمیته‌ی میراث جهانی
 سازمان یونسکو ثبت شد.

شکل‌گیری سلسله‌ی قاجار و سلطنت آقامحمدخان قاجار

آقامحمدخان قاجار، موسس سلسله‌ی قاجار، از بی‌رحم‌ترین رجال سیاسی ایران و دارای شخصیتی کینه‌توز و خشن بود. شش ساله بود که به اسارت عادلشاه افشار درآمد. عادلشاه، پدر وی (محمدحسن‌خان قاجار) را در خراسان شکست داد و آقامحمدخان را مقطوع‌النسل کرد. آقامحمدخان سپس به دست خان زند افتاد و سال‌ها در شیراز به اجبار سکنی گزید.

پس از درگذشت کریمخان زند، آقا محمدخان از شیراز گریخت و به جمع‌آوری افراد ایل قاجار و گروهی از جنگجویان پرداخت و به سمت تهران حرکت کرد. وی در شمیران اردو زد و پس از سرکوب غفورخان، حاکم تهران، در ۱۹۱۳ق. این شهر را به‌عنوان پایتخت سلسله‌ی قاجار برگزید. (نجمی، ۱۳۵۰، ۱۰)

در سال ۱۲۰۶ق. آقامحمدخان برای تصفیه حساب با بازماندگان وکیل‌الرعیایا، به فارس لشکرکشی کرد و پس از کوشش‌های فراوان، شهر شیراز را بر اثر خیانت حاج ابراهیم قوام شیرازی در حق لطفعلی خان زند، به تصرف درآورد. در روز ۱۸ شوال، پس از سیزده سال که دوباره قدم در خاک شیراز نهاد، پس از نیش قبر کریمخان، دستور داد تا «قصر وکیل» را که از بناهای زیبای شیراز بود، تخریب کنند و کلیه‌ی سنگ‌ها، آینه‌ها، درب‌ها و ... به تهران انتقال داده و در دیوانخانه‌ی تهران (که ساخت خود وکیل‌الرعیایا بود) نصب کنند. (ذکاء، ۱۳۴۹، ۴۵)

درباره‌ی نحوه و مکان تاجگذاری آقا محمدخان قاجار گزارش‌های تاریخی مختلفی ثبت و شش نقطه در ایران برای محل تاجگذاری وی معرفی شده است: ورامین، دشت مغان، اردبیل، تهران (کاخ گلستان)، ارومیه و مشهد. به باور برخی تاریخ‌نویسان، دشت مغان به عنوان محل اصلی تاجگذاری آقامحمدخان شناخته می‌شود، چرا که پیشتر نادرشاه افشار نیز در همانجا تاجگذاری کرده بود و محلی سمبولیک برای این رویداد قلمداد می‌شد. سرپرسی سایکس در این‌باره نوشته: آقامحمدخان از روی کیاست، حاضر نشد که تاج چهارپر نادرشاه را بر سر بگذارد. بلکه خود را با یک دیهیم مدور به نام «کلاه کیانی» اغنا نمود.

به نقل از ژوبر، آقامحمدخان در ۱۲۰۹ق. تصمیم گرفت تا تهران را پایتخت خود سازد و در همان سال در تهران تاجگذاری کرد. (کریمان، ۱۳۵۵، ۱۸۷) اما مولف کتاب *منتظم ناصری* می‌نویسد، تاجگذاری وی در سال ۱۲۱۰ق. (در مسیر بازگشت از آذربایجان و) در تهران (کاخ گلستان) اتفاق افتاده و مراسم آن را توصیف کرده است. گروه دیگری از مورخان به دلیل عقاید مذهبی و ارادت وی به امامان شیعه، محل تاجگذاری وی را مشهد دانسته و باور دارند که آقامحمدخان پس از

دست‌یافتن به گنجینه‌ی جواهرات شاه‌رخ‌میرزای نادری و بالاخص یاقوت مشهور «اورنگ‌زیب» که تفصیل آن در تواریخ آمده، فرمان داد تاجی مکمل از همان جواهرات نادری و یاقوت ساختند و در مشهد تاجگذاری کرد. (به نقل از اسکرس، ۱۳۹۹، ۲۸۱)

از سوی دیگر، فرهادمیرزا معتمدالدوله در کتاب *جام جم* محل تاجگذاری را دارالخلافتی تهران معرفی کرده، اما اعتمادالسلطنه در کتاب *مرآت‌البلدان* محل برگزاری مراسم تاجگذاری نخستین پادشاه سلسله‌ی قاجار را شهر ارومیه معرفی می‌کند. (اعتمادالسلطنه، ۱۳۴۸، ۲۸۳)

ذکاء، رویداد تاجگذاری آقامحمدخان را روز یکشنبه ۱۱ جمادی‌الثانی ۱۲۰۰ق. (مصادف با نوروز) می‌داند. (ذکاء، ۱۳۴۹، ۱۲) اما به گزارش سپهر، آقامحمدشاه پس از شانزده سال تاخت‌وتاز در سرتاسر ایران، در جمادی‌الآخر سال ۱۲۱۰ق. در تهران به تخت سلطنت نشست. در سال ۱۲۱۱ق. آقامحمدشاه عزم آذربایجان و گرجستان کرد. در شب شنبه ۲۱ ذیحجه‌ی ۱۲۱۱ق. وی در پی تسخیر گرجستان، به شهر شوشی لشکرکشی کرد و شبانه در بستر خواب به دست سه تن از فراشان خاصی خود به قتل رسید. (سپهر، ۱۳۳۷، ۴۸)

به‌سال یازده افزون ز یک‌هزار / که بود هجده سالش زمان دولت و فر

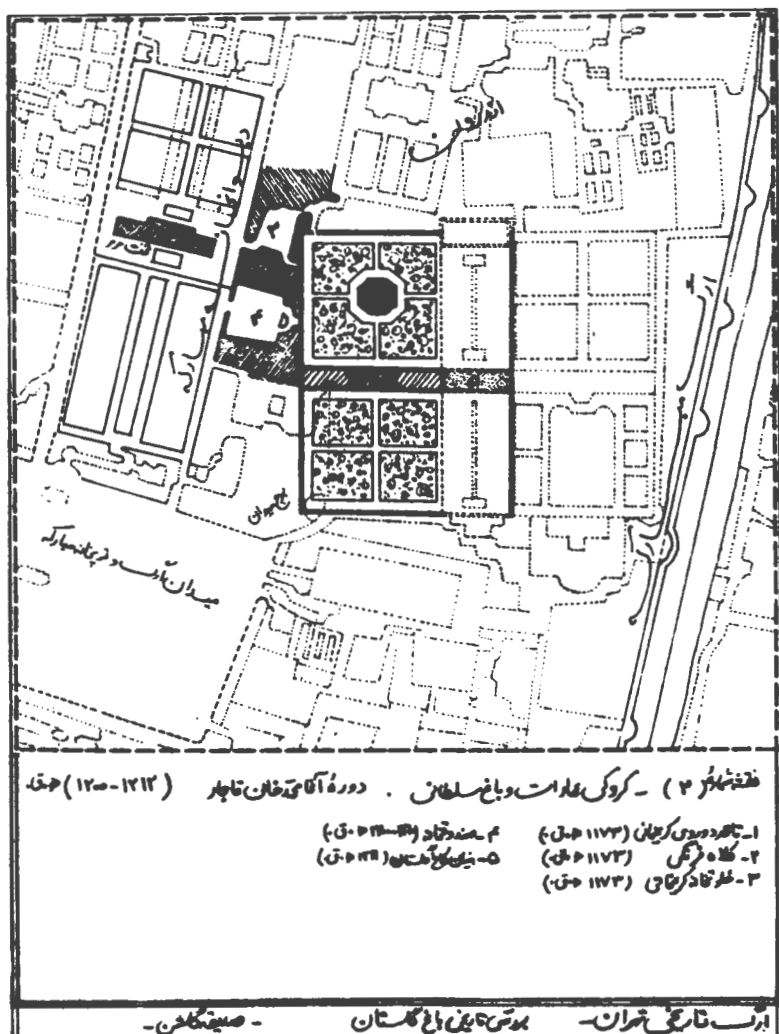
پی گشودن شوشی حصار لشکر راند / که ره نیافت در آن کوهسار پیک نظر

زمین به خفتی در پای او یکی خلخال / فلک به گفتی در پای او یک چنبر

آقامحمدشاه حامی مذهب شیعه بود و شخصیتی جاه‌طلب داشت. او به دنبال بازیابی شکوه از دست‌رفته‌ی ایران عهد صفوی بود و تلاش کرد تا وحدتی را که ایرانیان در آن دوره تجربه کرده بودند دوباره احیا کند. او سپاه و لشکری کارآمد را سازماندهی کرد و در پی سال‌ها جنگ و لشکرکشی به چهارسوی ایران، قصد داشت این کشور را به سرحدات دوران شاه‌عباس بازگرداند، ولی موفق نشد و مرگ زود هنگامش آرزوهایش را بر باد داد و میراثش نصیب برادرزاده‌اش فتحعلی‌شاه شد.

البته بهرمان جانشینی آقامحمدشاه، سرآغاز از هم گسیختن سپاهش شد. نخست صادق‌خان شقاقی که فرماندهی سپاه آقامحمدخان بود، با صندوقچه‌ای از جواهرات به همراه گروه تحت فرمانش، از رود ارس گذشت و به تبریز رفت و ادعای سلطنت کرد. او به سمت تهران حرکت کرد. از سوی دیگر، برادر آقامحمدخان که حکومت ایروان را داشت، از راه مراغه خود را به تهران رساند، و چون دروازه‌های تهران را به‌روی خود بسته دید به ناچار ادعای پادشاهی خود را در بیرون از تهران اعلام کرد. اما بیگلربیگی تهران، میرزا محمدخان قاجار (دولو) طبق دستور آقامحمدشاه اجازه نداشت که دروازه‌ی پایتخت را به روی کسی جز باباخان نایب‌السلطنه بگشاید. (هدایت، ۱۳۸۰، ۷۴۲۵)

آصف‌الدوله دروازه‌ی تهران را بسته نگه داشت و پس از آنکه فتحعلی‌شاه به تخت سلطنت تکیه زد،

نقشه‌ی باغ گلستان و بناهای آن در دوره‌ی آقامحمدشاه قاجار (منبع: گلشن، ۱۳۷۴، ۱۲۲)

لقب افتخاری «تاج‌بخش» را از خاقان دریافت نمود.

گفتنی است در مجموع هفت پادشاه سلسله‌ی قاجار به مدت تقریباً یکصد و سی و سه سال قمری در ایران حکومت کردند. در نهایت، در ۱۳ ربیع‌الثانی ۱۳۴۴ ق. با خلع احمدشاه، دوران سلطنت سلسله‌ی قاجار برای همیشه پایان یافت.